

až objímavé, s oboustranně výraznou síťnatou žilnatinou, světle zelené, na líci kratičce hustě chlupaté, na rubu nápadně hustě pýřité až téměř plstnaté. Úbory v řídkém chocholičnatém květenství nebo vz. jednotlivé, 15–30 mm v průměru, žluté; zákrov polokulovitý, zdělí ca 1/2–2/3 jazykovitých květů, zákrovní listeny všechny ± stejné, celé bylinné, k úboru přitisklé, čárkovité až úzce kopinaté, 5–8 mm dl., ca 1 mm šir., dl. zašpičatělé, na vrcholu téměř šídlovité, chlupaté. Jazykovité květy 12–17 mm dl., liguly 5–8 mm dl., jasné žluté, trubkovité květy 5–6 mm dl. Nažky 1,3–1,6 mm dl., tupě žebernaté, chlupaté, kratší než chmýr; paprsky vnější řady chmýru srostlé z více než 1/2 do laločnatého lemu, vnitřní řada tvořena 14–20 paprsky. VII–IX. Hkf.

$2n = 28$ (extra fines)

Ekologie a cenologie: Vlhké louky, pastviny, příkopy, břehy stojatých vod, slaniska. Roste na jílovitých, často mírně zasolených půdách s trvale vysokou nebo kolísající hladinou podzemní vody. Je charakteristickým druhem pro společenstva svazů *Agropyro-Rumicion crispi* (ze-

jména podsvazu *Loto-Trifolienion*) a sušších porostů svazu *Phragmition communis*.

Rozšíření v ČR: Velmi roztroušeně v úvalech j. Moravy, vz. v Bílých Karpatech, na Hané, v Moravské bráně a na Ostravsku, vesměs v nížinách nebo pánvích, výjimku tvoří údaj od Řásné u Telče, kam mohl být druh zavlečen. V Čechách v minulosti neznám, nově nalezen u Nového Strašecí, lokalita však později zanikla. Převážně v planárním a kolinním stupni (max.: Českomoravská vrchovina, Řásná u Telče, ca 600 m). Δ

Čes. T: 6. Džbán (Nové Strašecí, Novostražecký rybník, 1982). – Panon. T: 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv., 19. B. Karp. step., 20a. Bučov. pah. (Cvrčovice), 20b. Hustop. pah., 21b. Hornomor. úv. – M: 76. Mor. brána, 83. Ostr. pán. (Brušperk). – O: 90. Jihl. vrchy (Řásná, přechodný výskyt?).

Celkové rozšíření: Subatlantsko-submediteránní druh s těžištěm rozšíření v z. Evropě a ve Středozeří včetně s. Afriky a Blízkého východu; na sever dosahuje do j. Skotska a Dánska, ve stř. Evropě se vyskytuje pouze v Panonské nížině. Izolované arely má v širší oblasti Kavkazu, v s. Íránu a ve Střední Asii. – Mapy: HULTÉN NE 1986:898; MEUSEL et al. 1992:467.

3. *Bupthalmum* L. – volovec *)

Bupthalmum LINNAEUS Sp. Pl. 904, 1753.

Vytrvalé byliny. Lodyhy jednoduché nebo v hor. části větvené. Listy střídavé, přisedlé, jen dolní řapíkaté, celistvé. Úbory dosti velké, jednotlivé; zákrov víceřadý; lůžko úboru plevkaté. Okrajové jazykovité květy samičí, žluté, květy terče trubkovité oboupohlavné; prašníky na bázi bez přívěsků. Nažky z okrajových jazykovitých samičích květů 3hranné, ± smáčklé, nažky z trubkovitých oboupohlavných květů tupě vícehranné; paprsky chmýru srostlé do zubatého lemu. – 2 druhy (druhý druh *B. inuloides* MORIS je endemický na Sardinii). – Entomogam.

1. *Bupthalmum salicifolium* L. – volovec vrbo-listý Tab. 4/3

Bupthalmum salicifolium LINNAEUS Sp. Pl. 904, 1753. – Syn.: *Bupthalmum grandiflorum* L. Sp. Pl. 904, 1753. Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 3796. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 933. – SCHULTZ Herb. Norm., no 280, 1134.

Vytrvalé, 20–60 cm vys. byliny. Oddenek tlustý, horizontální. Lodyha přímá, obvykle v hor. 1/3 řídce jednoduše větvená, řidčeji jednoduše, nezřetelně, pod úbory však výrazně tupě rýhovaná, přitiskle chlupatá vzhůru směřujícími chlupy, zejména pod úbory roztr. žláznatá. Dolní listy krátce řapíkaté (řapík úzce křídlatý, 0,5–2,0 cm dl.), ostatní klínovitou bází přisedlé, podlouhlé až obkopinaté, horní kopinaté, 3–7 cm dl., 0,7–1,8 cm šir., špičaté, oddáleně drobně zubaté, oboustranně kratičce přitiskle chlupaté s chlupy smě-

řujícími vzhůru (chlupy nápadnější pouze na rubu na stř. žilce). Úbory na lodyze nebo na větších jednotlivé, 3–5 cm v průměru, žluté; zákrov 2–3řadý, zákrovní listeny vnější řady kopinaté, 9–12 mm dl., dlouze zašpičatělé až protažené v šídlovitou špičku, zelené, jen v nejširší části na okraji blanité a žlutavé, hustě přitiskle chlupaté; vnitřní zákrovní listeny (1 nebo 2 řady) kratší než vnější, čárkovité až úzce obkopinaté, ostře špičaté, blanité, žlutavé, jen se zelenou stř. žilkou, lysé. Okrajové jazykovité květy 15–25 mm dl., s ligulou 10–20 mm dl., výrazně delší než dol. část květu, žluté; květy terče trubkovité, 6–8 mm dl. Nažky lysé, okrajové 4–5 mm dl., křídlatě 3hranné, vnitřní tupě vícehranné, ca 5 mm dl.; chmýr přeměněn v blanitý, zubatý lem. VI–IX. Hkf.

$2n = 20$ (extra fines)

*) Zpracoval L. Hrouda

Ekologie a cenologie: Světlé lesy, výslunné křovinaté stráně a skály. Převážně na hlinitých živinami bohatých půdách typu rendzin na vápnatých podkladech. Známe ze společenstev svazů *Carpinion*, *Erico-Pinion*, *Quercion pubescenti-petraeae* (diagnostický druh *Pruno mahaleb-Quercetum pubescentis* JAKUCS et FEKETE 1957), popř. *Geranion sanguinei* a podsvazu *Cephalanthero-Fagenion*.

Rozšíření v ČR: Pouze na j. Moravě v Podjí (tam na více lokalitách, převážně však leží-

cích již v Rakousku) a na jediné lokalitě v Bílých Karpatech (dnes nezvěstný). § Δ – Mapy: ŠMARDA XM 1963:41.

Panon. T: 19. B. Karp. step. (Vlčnov, Černá hora). – M: 68. Mor. podh. Vysoč. (údolí Dyje mezi Čížovem a Hardegem).

Celkové rozšíření: Druh s \pm souvislým rozšířením v horském a podhorském stupni Alp a dinárských pohorí ve Slovinsku a Chorvatsku, mnohde sestupuje jako dealpin i do předhůří Alp. Izolovanou arelu má v z. Karpatech na Slovensku; moravské lokality tvoří spojnicí mezi těmito dvěma částmi areálu. – Mapy: MEUSEL et al. 1992:468.

4. *Telekia* BAUMG. – kolotočník *)

Telekia BAUMGARTEN Enum. Stirp. Transs. 3:149, 1816. – Syn.: *Bupthalmum* d. *Telekia* (BAUMG.) REICHENB. Mössler's Handb. Gewächsk., ed. 2, 2:1531, 1828. – *Bupthalmum* sect. *Telekia* (BAUMG.) FIORI in FIORI et PAOLETTI Fl. Anal. Italia 3:294, 1904.

Lit.: HENDRYCH R. (1972): K výskytu *Telekia speciosa* ve Velké Fatě. Preslia 44:178–184. – JÄGER E. J. (1976): Areal und Ausbreitungsgeschichte des Neophyten *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg. Mitt. Flor. Kart. Halle 2/2:40–44. – KNAPP H. D. et HACKER E. (1984): Zur Einbürgerung von *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg. in Mecklenburg. Gleditschia 12:85–106. – DOSTÁLEK J. (1996): Šíření invazních druhů synantropních rostlin podél silnic v Orlických horách a jejich předhůří na příkladu *Anthriscus sylvestris*, *Impatiens parviflora* a *Telekia speciosa*. In: KUCERA J. [red.], František Hrobař – život a dílo, p. 12–21. Dobré. – DOSTÁLEK J. (1997): Změny v rozšíření synantropních rostlin podél silnic na území CHKO Orlické hory. Příroda 10:159–182.

Vytrvalé, statné byliny s válcovitými oddenky. Lodyhy přímé, v hor. části chudě větvené, pýřité. Listy střídavé, na líci olýsalé, na rubu pýřité, dolní řapíkaté, s velkou, celistvou, srdčitě vejčitou až šir. obvejčitou čepelí, na okraji vroubkovaně pilovitou, horní zaokrouhlenou bází přisedlé. Úbory velké, v chudé chocholičnaté latě; zákrov polokulovitý, víceřadý, listeny četné, vejčité až vejčité kopinaté, celokrajné, střechovitě uspořádané, zelené, vnější špičkou ven zahnuté; lůžko úboru vypouklé, s blanitými plevkami. Květy s kalichem redukovaným na úzký blanitý lem; okrajové jazykovité květy samičí, paprskující, s ligulou na vrcholu 3zubou, žlutkově žlutou; květy terče oboupohlavné, s korunou trubkovitou, hnědožlutou. Nažky z okrajových jazykovitých květů i z květů terče \pm stejnotvaré, úzce elipsoidní, oblé nebo mírně smáčklé, podélně oble hranaté, na vrcholu uťaté, se zoubkatým límečkem, bez chmýru. – 2 druhy v j. polovině Evropy. – Entomogam.

Poznámka: **) Rod *Telekia* podobně jako rod *Inula* obsahuje strukturně příbuzné seskviterpenické laktony eudesmanolidy (telekin, isotelekin, isoalantolakton, xantanolid).

1. *Telekia speciosa* (SCHREBER) BAUMG. – kolotočník ozdobný Tab. 4/2

Telekia speciosa (SCHREBER) BAUMGARTEN Enum. Stirp. Transs. 3:150, 1816. – Syn.: *Bupthalmum speciosum* SCHREBER Icon. Descr. Pl. 11. tab. 6, 1766. – *B. cordifolium* W. et K. Descr. Icon. Pl. Hung. 2:117, pl. 113, 1802–1803. – *Telekia cordifolia* (W. et K.) DC. Prodr. 5:485, 1836.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 837. – Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 661. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 77. – Fl. Rom. Exs., no 89. – Fl. Siles. Exs., no 1141. – PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 497. – RACIBORSKI Rośl. Polskie, no 773.

Lodyha přímá, 70–200 cm dl., nahore chudě větvená, v hor. části hustě, jinde řídce pýřitá. Listy s čepelí celistvou, srdčitě vejčitou až šir.

vejčitou, (4–)10–40 cm dl., (2–)7–30 cm šir., na okraji vroubkovaně pilovitou, na líci velmi řídce odstále pýřitou drobnými tenkými zašpičatělými vícebuněčnými chlupy, až olýsalou, žlutozelenou až tmavě zelenou, na rubu pýřitou četnými přisedlými žláznatými chlupy a vtoušenými tenkými a zašpičatělými vícebuněčnými chlupy, na žilkách hustě chlupatou, bledě zelenou až šedo-zelenou; hor. listy a listeny šir. klínovitou až zaokrouhlenou bází přisedlé; řapík přízemních a dol. lodyžních listů až 60 cm dl., na lící straně křídlatě žlábkovitý, hustě pokrytý dlouhými tenkými vícebuněčnými chlupy. Úbory v počtu 2–8, skládající chocholičnatou latu, velké, 5–9 cm v průměru; zákrov polokulovitý, 15–45 mm šir., zá-

*) Zpracoval Z. Kaplan

**) Zpracoval J. Harmatha

Tab. 4: 1 *Pulicaria vulgaris*. – 2 *Telekia speciosa*, 2a – dolní list. – 3 *Buphthalmum salicifolium*. – 4 *Antennaria dioica*, 4a – samičí květ, 4b – oboupohlavný květ.

82 *Pulicaria*

[TAB. 4] 83